

Examen VWO 2021

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

tijdvak 3

donderdag 8 juli

9.00 - 12.00 uur

Vergeet niet je op te zetten!

Klik op 'Start' om te beginnen.

Start ▶

Tijdens het examen kun je de volgende knoppen gebruiken:

 ingesproken tekst

 regelen van het volume

 uitleg van het programma

  ga een pagina terug of verder

  ga naar het begin of het einde van het examen

Voor het openen van bronnen gebruik je de volgende knoppen:

 afbeelding

 geluidsfragment

 tekst

 filmfragment

 filmfragment vergroten. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het vergroten.

 filmfragment verkleinen. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het verkleinen.

Hiernaast kun je testen of het beeld en geluid goed functioneren.

Dit examen bestaat uit 3 blokken met in totaal 29 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 62 punten te behalen.
Voor elke vraag staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: De klassieke tragedie
Blok 2: Romantiek en realisme
Blok 3: Wereldmuziek

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 De klassieke tragedie

Dit blok gaat over de hernieuwde belangstelling voor de Griekse tragedie vanaf de renaissance, over het *Teatro Olimpico* en over klassieke thema's in de dans bij Martha Graham.

In de hoogtijdagen van het klassieke Griekenland zijn verscheidene theaters gebouwd. Het best bewaarde Griekse theater is dat van Epidaurus, dat in 1881 werd opgegraven. Het is een belangrijke toeristische attractie, die opnieuw in gebruik is als theater. In de zomer vinden er diverse opvoeringen plaats, zowel van klassieke als van moderne stukken.

Moderne theatermakers vinden het om artistieke redenen interessant om in Epidaurus opvoeringen te houden.

(2p) Geef twee redenen waarom dat artistiek gezien interessant is.

Op afbeelding 2 zie je een foto uit de voorstelling die de Britse regisseur Peter Hall met het National Theatre in Epidaurus opvoerde. Het is een scène uit de klassieke tragedie *Oedipus Rex* (Koning Oedipus) van de schrijver Sophocles.

Hall koos dit stuk vanwege de eeuwigheidswaarde die het verhaal volgens hem bezit.

(1p) Leg uit waaraan een verhaal in het algemeen moet voldoen om eeuwigheidswaarde te kunnen hebben.

In filmfragment 1 zie je een scène uit *Oresteia* van Aeschylus, ook geënceneerd door Peter Hall. De burgers van de Griekse stad Argos wachten op de terugkeer van hun koning Agamemnon, die tien jaar gevochten heeft bij Troje.

In het hedendaags theater is het ongebruikelijk om met maskers te spelen. Voor de keuze om wél met maskers te werken zijn verschillende redenen op te voeren. Zo wil de regisseur van *Oresteia* met maskers verwijzen naar het klassieke toneel. Ook kunnen maskers gebruikt worden om kenmerkende aspecten van een karakter te benadrukken.

(3p) Geef nog drie andere redenen waarom een regisseur in het hedendaags theater maskers zou willen gebruiken. Geef daarbij telkens aan op welke manier het masker bijdraagt aan het effect dat de regisseur wil bereiken.

Ook in de renaissance werden klassieke stukken opnieuw op het podium gebracht. In 1556 werd in de Italiaanse stad Vicenza door vooraanstaande kunstenaars en humanisten de *Accademia Olimpica* opgericht, met als doel de klassieke Griekse tragedie na te volgen en verder te ontwikkelen. De architect Andrea Palladio bouwde daarvoor zelfs een theater dat in 1585 werd geopend. Op afbeelding 3 zie je dit *Teatro Olimpico*.

(2p) Geef twee soorten bronnen die Palladio kon gebruiken om zijn *Teatro Olimpico* op te baseren.

Bij de opening van het *Teatro Olimpico* werd *Oedipus Rex* van Sophocles opgevoerd. Dit stuk was gekozen omdat het bij uitstek elementen bevat die Aristoteles essentieel vond voor een goede tragedie, zoals de eenheid van tijd, plaats en handeling.

- (3p) - Geef per element aan wat verstaan wordt onder eenheid van tijd, plaats en handeling.**
- Geef vervolgens nog twee elementen die Aristoteles essentieel vond voor een goede tragedie.

Het decor van het *Teatro Olimpico* bevat kenmerken van renaissance-architectuur. Zo bevat het elementen als rondbogen, pilasters, zuilen, timpanen, (sier)lijstwerk, vrijstaande standbeelden (in een nis) en een beeldhouwd fries in reliëf. Ook zijn in deze gevel de achterliggende vormgevingsprincipes van renaissance-architectuur aan te wijzen.

(3p) Beschrijf aan de hand van de afbeelding drie van deze vormgevingsprincipes.

In de jaren veertig van de twintigste eeuw baseerde de choreografe Martha Graham haar personages vaak op figuren uit de Griekse mythologie. In filmfragment 2 zie je een deel uit haar choreografie *Night Journey*, dat het Oedipusverhaal als uitgangspunt heeft.

(3p) Noem drie kenmerken van Grahams moderne dans die je in dit fragment ziet.

Aan het eind van filmfragment 2 komen Oedipus en Jocaste van hun huwelijksbed af. Terwijl ze dansen, houden ze een touw vast.

(1p) Geef aan welke symbolische betekenis dit touw hier heeft.

De Amerikaanse componist William Schuman (1910-1992) schreef de muziek voor *Night Journey*. Muzikaal sluit hij aan bij de ontwikkelingen die in gang waren gezet door Igor Strawinsky. Zo is er sprake van atonaliteit in de herhalende strijkersmotieven (die klinken vanaf 0.04 seconden).

(2p) Beschrijf nog twee kenmerkende aspecten van de muziek van Strawinsky die te horen zijn in *Night Journey*. Doe dit telkens aan de hand van een voorbeeld uit filmfragment 2.

Graham zocht een nieuwe danstaal en sluit met haar vernieuwingsdrang aan bij andere kunstenaars van het modernisme.

(1p) Geef nog een andere reden waarom Grahams werk in het modernisme past.

Blok 2 Romantiek en realisme

Dit blok gaat over schilderkunst in de negentiende eeuw.

In de negentiende eeuw namen veel architecten, beeldhouwers en schilders een voorbeeld aan de kunst uit de klassieke oudheid. Hun werk wordt (neo)classicistische kunst genoemd.

Veel van de classicistische schilderkunst uit de negentiende eeuw staat ook bekend als 'academische kunst' of 'salonkunst'. Op afbeelding 1 en 2 zie je voorbeelden van zulke salonkunst uit 1801 en 1863. Er bestaan verschillen tussen 'salonkunst' uit de eerste helft en uit de tweede helft van de negentiende eeuw, bijvoorbeeld in het kleurgebruik.

Er zijn ook overeenkomsten. De voorstellingen op afbeelding 1 en 2 zijn ontleend aan verhalen en mythes uit de Klassieke Oudheid.

(3p) Noem nog drie kenmerken van academische kunst of salonkunst die in beide werken zichtbaar zijn.

Gedurende de hele negentiende eeuw is er kunst gemaakt die geïnspireerd werd door de klassieke oudheid. De opleiding van kunstenaars aan de academie speelde daarbij een belangrijke rol.

(2p) - Geef aan waarom de klassieke kunst bij de opdrachtgevers / machthebbers vaak de voorkeur had.

- Geef vervolgens aan waarom kunstenaars het klassieke ideaal van de academie wel moesten blijven nastreven.

In de eerste helft van de negentiende eeuw bereikte de romantiek haar hoogtepunt. Over de relatie tussen de romantische en de classicistische schilderkunst wordt door kunsthistorici verschillend gedacht. Sommigen zien de classicistische stroming als een uitvloeisel van het romantische denken, anderen plaatsen het er juist tegenover.

- (2p) - Geef een argument waarom het classicisme gezien kan worden als een uitvloeisel van het romantisch denken.**
- Geef een argument waarom het classicisme tegenover het romantisch denken kan worden geplaatst.

Op afbeelding 3 zie je het schilderij *Odalisk, slaaf en eunuch* uit 1839 van Jean-Auguste-Dominique Ingres. Dit schilderij wordt vaak gerekend tot het 'romantisch classicisme' of de 'classicistische romantiek'.

- (4p) - Geef aan de hand van de afbeelding twee redenen waarom het werk qua vormgeving classicistisch genoemd kan worden.**
- Geef aan de hand van de afbeelding twee redenen waarom de voorstelling van het werk romantisch genoemd kan worden.

1

2

4

De romantiek wordt soms gezien als een reactie op het classicisme. Op afbeelding 4 zie je *De dood van Sardanapalus* van Eugène Delacroix uit 1827. Het onderwerp van dit schilderij is de legende van een oosterse sultan die een tragische beslissing moet nemen en zijn vrouwen en paarden laat doden. Daarna pleegt hij zelfmoord.

Dit romantische schilderij is vernieuwend ten opzichte van de classicistische werken.

- (2p) - Geef aan in welk opzicht de vormgeving van Delacroix vernieuwend is ten opzichte van het classicisme.**
- Leg daarna uit waarom deze vernieuwing beschouwd kan worden als een reactie op het classicisme.

Net als Delacroix behoren de Engelse kunstenaar William Turner en de Duitse schilder Caspar David Friedrich tot de romantiek.

Op afbeelding 5 zie je Turners *Sneeuwstorm* uit 1842. Op afbeelding 6 zie je *Abdij in het eikenbos* uit 1810 van Friedrich.

(2p) Leg voor beide werken uit waarom de thematiek tot de romantiek gerekend moet worden.

De werken van Delacroix, Turner en Friedrich zijn alle tot de romantiek te rekenen, maar de verschijningsvorm van hun werk loopt sterk uiteen. Er is geen sprake van een vaste stijl.

(2p) Geef hiervoor een verklaring

- vanuit het idee van het romantisch kunstenaarschap en
- vanuit de nationale tradities waarin deze kunstenaars staan.

In 1885 schilderde Vincent van Gogh *De aardappeleters*. Je ziet dit schilderij op afbeelding 7. Zijn werk verschilt sterk van een romantisch werk als *De dood van Sardanapalus* van Eugène Delacroix.

(2p) Geef aan wat het kenmerkende verschil is wat betreft inhoud. Betrek zowel Van Gogh als Delacroix in je antwoord.

Van Gogh beschouwde *De aardappeleters* als zijn eerste echte, afgeronde 'schilderij'. Voor dit schilderij putte hij uit schetsen en voorstudies die hij op locatie maakte, een werkwijze die paste in Van Goghs ideaalbeeld van schilderkunst. In tekst 1 lees je een fragment uit een van zijn brieven, waarin hij dit werk bespreekt. Je zou kunnen zeggen dat Van Gogh met dit schilderij het academisch ideaal voor de schilderkunst afwijst.

- (2p) - Geef aan op basis van afbeelding 7 welk academisch ideaal Van Gogh afwees.**
- Geef vervolgens aan waarom Van Goghs werkwijze past in zijn ideaalbeeld van schilderkunst.

Blok 3 Wereldmuziek

Dit blok gaat over de Hongaarse componist Béla Bartók en wereldmuziek.

De Hongaarse componist Béla Bartók (1881-1945) trok in 1904 naar het Hongaarse platteland, om met een draagbare fonograaf de muziek op te nemen die in lokale gemeenschappen van oudsher werd gespeeld en gezongen. Bartók gebruikte deze volksmuziek vervolgens als inspiratiebron voor zijn eigen composities.

De belangstelling voor volkscultuur als inspiratiebron is een kenmerk van avant-gardekunst aan het begin van de twintigste eeuw.

(1p) Leg uit waarom volkscultuur door avant-gardistische kunstenaars als een inspiratiebron werd beschouwd.

In geluidsfragment 1 hoor je het eerste deel van *Roemeense dansen* in de authentieke opname van de fonograaf van Bartók. In geluidsfragment 2 hoor je een recente uitvoering van Bartóks bewerking van deze melodie voor klein ensemble.

Voor de bewerking heeft Bartók een aantal ingrepen gedaan ten opzichte van de muziek op de authentieke opname. Zo is de bezetting groter, bevat de melodie kleine wijzigingen en is de algemene toonhoogte aangepast aan de standaard instrumentstemming.

- (2p) - **Beschrijf nog een wijziging aan de hand van het aspect toonhoogte.**
- **Beschrijf nog een wijziging aan de hand van het aspect tempo.**

De bewerkingen van Bartók waren succesvol en brachten de volksmuziek onder de aandacht van het publiek. Je kunt echter ook stellen dat Bartóks bewerkingen geen échte kennismaking met volksmuziek betekenden.

(2p) Beschrijf twee kenmerken van volksmuziek waar het publiek geen kennis mee maakt.

Bartók zag veldopnamen vooral als studiemateriaal: belangrijk om te bewaren, maar minder geschikt om uit te geven. De Amerikaan Moses Asch dacht daar iets anders over. Hij zag het vastleggen van muziek van onbekende culturen als vorm van museaal behoud en het toegankelijk maken van deze muziek voor een breed publiek als zaak van publiek belang. Vanuit die gedachte richtte Asch in 1940 zijn eigen platenlabel op. Meer daarover lees je in tekst 2.

Rond dezelfde tijd was de commerciële platenindustrie in de Verenigde Staten al ver ontwikkeld. Moses Asch wees deze commerciële praktijk echter radicaal af.

(1p) Leg uit dat de praktijk van commerciële labels strijdig is met het publieke belang zoals Moses Asch dat voor zich zag. Betrek beide partijen in je antwoord.

Een van Asch' projecten was het aanleggen van een verzameling van kinderliedjes uit diverse culturen. In geluidsfragment 3 hoor je een Folkways-opname uit 1957 van *Brown Girl in the Ring*, een kinderliedje uit Jamaica.

Ruim twintig jaar later, in 1979, scoorde de Duitse disco-act Boney M. een internationale hit met een bewerking van het nummer. Deze hit hoor je in geluidsfragment 4.

Je kunt stellen dat het oorspronkelijke kinderliedje (geluidsfragment 3) door zijn laagdrempeligheid geschikt is voor hergebruik in de massacultuur.

(3p) Leg uit waarom het oorspronkelijke liedje laagdrempelig genoemd kan worden. Doe dit aan de hand van de muzikale vormgevingsaspecten:

- toonhoogte
- toonduur
- vorm

Brown Girl in the Ring kon in 1979 een hit worden omdat het was bewerkt om aan te sluiten bij de popmuziek van dat moment.

(2p) Geef aan hoe de hitversie van *Brown Girl in the Ring* (geluidsfragment 4) is aangepast. Doe dit voor:

- het aspect tempo
- het aspect klankkleur

Rond 1980 zocht David Byrne, leider van de New Yorkse new wave band Talking Heads, naar manieren om zijn muziek verder te ontwikkelen. Hij stuitte op muziek van Fela Kuti, een muzikant en bandleider uit Nigeria (West-Afrika). Kuti had zijn stijl, die hij 'afrobeat' noemde, ontwikkeld gedurende de vroege jaren zeventig. Je hoort een voorbeeld van Kuti's muziek in geluidsfragment 5. Een afrobeat-nummer duurt meestal ruim langer dan 10 minuten.

Byrne noemde het muziek maken op de manier van Fela Kuti 'bevrijdend' voor hemzelf en zijn band, omdat het hen stimuleerde om 'de controle op te geven'.

(1p) Geef aan hoe het luisteren naar de muziek uit geluidsfragment 5 kan leiden tot het opgeven van controle, gelet op een aspect van de vorm.

In 1980 bracht Byrne met Talking Heads *Remain in Light* uit, een album met muziek die sterk beïnvloed was door de afrobeat van Fela Kuti. In filmfragment 1 zie je een deel van de clip van de grootste hit van het album.

Byrne zei over dit nummer: "We opereren half wakker of op de automatische piloot en eindigen, ergens, met een huis en gezin en een baan en al het andere, en we hebben nooit echt stilgestaan om ons af te vragen: "Hoe ben ik hier terechtgekomen?". Het nummer gaat, kort gezegd, over de weinig bewuste manier waarop we leven.

(4p) Leg uit hoe dit tot uitdrukking komt. Doe dit aan de hand van:
- twee voorbeelden uit de tekst van het nummer
- twee voorbeelden uit het beeld van de videoclip

In de jaren tachtig sjoepde steeds vaker niet-westerse muziek door in de westerse cultuur. Nadat in 1987 op een conferentie van muziekprofessionals de term 'world music' ('wereldmuziek') was gelanceerd, ontstond - met name in Europa - een ware subcultuur rond dit 'nieuwe' genre. Er kwamen gespecialiseerde winkels, tijdschriften, radiozenders en festivals. Wereldmuziek was bovendien gemakkelijk te koppelen aan maatschappelijk idealisme en kon zo onderdeel worden van een levensstijl van bewuster (samen)leven en consumeren.

(2p) Geef twee argumenten waarom een voorkeur voor wereldmuziek (niet-westerse muziek) kan aansluiten bij bewuster (samen)leven en maatschappelijk idealisme.

Zangeres Angélique Kidjo uit Benin is een van de grootste popsterren van Afrika. In 2018 bracht ze een eigen coverversie uit van het complete album *Remain in Light* van de Talking Heads. Ze was van mening dat het album nog steeds actueel was, maar wilde een eigen draai aan de nummers geven. In filmfragment 2 zie je de clip van Kidjo's versie van het nummer *Once in a Lifetime*, waarin drie verveelde en vastgeroeste kantoormedewerkers tot leven komen. Angélique Kidjo plaatst zichzelf echter in een andere rol dan die van David Byrne in het origineel uit 1981.

(2p) Leg voor beide clips uit hoe de artiesten zich verhouden tot het thema van de clip: 'de weinig bewuste manier waarop we leven'.

Dit was de laatste vraag van het examen.

Klik op of als je de vragen nog eens wilt langslopen.

Klik op de knop 'stoppen' als je klaar bent.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Einde